

‘ሀገራችንን ከውድቀት እንዴት እንታደግ?’

ፀጋዝአብ ለምላም ተስፋይ

የኢኮኖሚክስ መምህርና ጸሓፊ

(ሸክም የባህሰት ትውልድ፡ 2009 እና

የምሥራቃዊት ኮከብ፡ 2010 መጻሕፍት አዘጋጅ)

ሀገራችን በኹለንተናዊ መንገድ ቀውስ ውስጥ መኾኗ ይታወቃል። ለዚህ ቀውስ የዳረጉን በርካታ ምክንያቶች ቢኖሩም በዋናነት የምንላቸው እንጂ ኹሉን ጠቅልሎ የሚይዝ ነጥብ ማውጣት - አስቸጋሪ፣ ሰፊና ውስብስብ ከኾነው ባሕሪያዊና ጠባያዊ መገለጫው እንረዳለን።

በጃንዋሪ 27, 1848 Alexis De Tocqueville በምክር ቤት ውስጥ ንግግር ሲያቀርብ ማጠቃለያውን ‘I believe we are sleeping on a volcano’ እንዳለው የሀገራችን ወቅታዊ ኹለንተናዊ ነባራዊ ኹኔታ እንደዛ በአሳተ ገሞራ ውስጥ እንዳንቀላፋን የአደባባይ ምሥጢር ነው።

ስለኾነም የምናነሳቸው ከውድቀት የመታደጊያ ሀሳቦች፡-

አንደኛ፡- የሀገር ችግር በኹለንተናዊ መንገድ የተሳሰረ - ሰፊ፣ ጥልቅና ውስብስብ፣ ያለፉና ያሉ ሂደቶች ድምር ውጤት መኾኑን፣ ሁለተኛ፡- በኾነውና መኾን በሚገባው መሐከል ሰፊ ልዩነት ያለና የሚኖር መኾኑን፣ ሶስተኛ፡- ችግሮቹም በመጠን፣ በአይነት፣ በስፋት፣ በአድማስና በምንጭ የሚለያዩና ዛሬ የተፈጠሩ ሳይኾኑ ከትላንት ጀምሮ ሲንከባለሉ የቆዩና የሂደት ውጤቶችም እንደኾኑ፣ አራተኛ፡- ከአቅም አንጻር - በአጭር፣ በመካከለኛና በረጅም ጊዜ የሚፈቱ እንጂ በአንድ ጊዜ የሚፈቱ ኹለንተናዊ ችግር እንደሌለ፣ አምስተኛ፡- ትርጉም ያለው መፍትሔ የሚኖረው ከምንፈልገው ይልቅ ማድረግ በምንችለው ላይ ስንነሳ መኾኑን ከግንዛቤ በማስገባት ብሎም ያለንበትን ነባራዊ ኹኔታ/ዎች የሚፈቅዱትን ታሳቢ ያደረገ መኾኑን በቅድሚያ ለማስገንዘብ እወዳለሁ።

ከላይ የተጠቀሱትን ዋና ነጥቦች ከግንዛቤ ውስጥ በማስገባት ሀገራችን መኾን ወደሚገባት ደረጃ በኹለንተናዊ መንገድ ለመድረስ ማድረግ ከሚቻለው ነባራዊ ጥሬ ሃቆች (Reality) መሠረት በማድረግ “ሀገራችንን ከውድቀት እንዴት እንታደግ?” ለሚለው ዐቢይ የወቅቱ ጥያቄ የመፍትሔ ሀሳቦችን ከጊዜ ማሳቀፍ አንጻር እንደሚከተለው እንመልከት።

I. በአጭር ጊዜ

1) “የዜጎች ደህንነት ማስጠበቂያ አዋጅ” በማውጣት፤

በሀገራችን የረዥም ጊዜ ታሪክና የአኗኗር ዘይቤ ስንመለከት የሃይማኖት መቻቻልና አብሮ በሰላም የመኖር ዕሴት እንደነበረንና እንዳለን በአለም የታወቀ ነው። ስለኾነም ማንኛውም ዜጋ በየትኛውም የሀገራችን ክፍል ሕግና ሥርዓትን አክብሮ የመንቀሳቀስና የፈለገውን ሃይማኖት የመከተል መብት ያለው በመኾኑ ይህን የሚሸረሸሩ፣ አደጋ ላይ የሚጥሉና በተግባር የሚረግጡ አስተሳሰብና አመለካከቶች፣ እውቀቶችና ድርጊቶችን በየትኛውም ቦታና ጊዜ - በግለሰብ፣ በቡድንም ኾነ በተቋም ደረጃ በምልክት ደረጃ እንኳ ቢታይ ፈጣን እርምጃ (zero tolerance) ሊወሰድ የሚገባው ከመኾኑም በላይ ከጉዳዩ እጅግ አሳሳቢነት (serious) አንጻር ደግሞ ጉዳዩ በፌደራል በልዩ ኹኔታ የሚታይ - ቅጣቱም እጅግ ከፍተኛና ዋስትና የሚያስከለክል አዋጅን ማውጣት የግድ ይላል።

2) የባሕል ክፍልን እስከታች መዋቅር በማውረድ፤

በሀገራችን ከባቢዎች እርስ በራስ እንዲተዋወቁ - በየአካባቢው ያሉትም እንዲለሙና አንደኛው የሌላውን እንዲያውቅና በባለቤትነት ስሜት እንዲይዝ፣ የውይይት ባሕልን እንዲያዳብር፣ የሽምግልና ክብር እንዲጎላና ተገቢው ቦታ እንዲሰጠው፣ የትውልድ ቅብብሎሽ ላይ ትኩረት አድርጎ የሚሰራ፣ ለባሕል ኢንዱስትሪ ልማት ዋነኛ የጀርባ አጥንት የሚኾን - - - በዋናነት ይህን ሥራው ያደረገ እስከታችኛው የመንግሥት መዋቅር እንደአንድ ትልቅ ክፍል መዘርጋት ያስፈልጋል።

3) ሕዝባዊ በርካታ የውይይት መድረኮችን በማዘጋጀት፤

በሀገራችን በተፈጠሩ ኹለንተናዊ ቀውሶች ላይ የተለያዩ የሕብረተሰብ ክፍሎች እንደየግንዛቤያቸው፣ ዕድሜያቸው፣ ሞያቸውና እንደ-ከርዕስ ጉዳዩ ጋር እንዳላቸው ቅርበት ለያይቶ - ግልጽ፣ አሳታፊና ቅንነት የተሞላበት ሀገራዊ የውይይት መድረኮችን ያለ ፖለቲካዊ፣ ያለ ሃይማኖታዊ፣ ያለ ጾታዊ - - - ወዘተ ልዩነት ዜጎችን የሚያሳትፍ ሀገሪቱ ስላለፈችበት፣ ስላለችበትና ለወደፊት ሊያጋጥሟት ስለሚችሉ ማህበራዊ፣ ኢኮኖሚያዊና ፖለቲካዊ ጉዳዮች ግንዛቤ የማስጨበጫ፣ ሀሳብ የመቀበያ፣ ፍላጎትን የማሳያ፣ ጥያቄ የመጠየቂያ፣ የመመለሻ፣ የማረሚያና የባለቤትነት ስሜትን የማዳበሪያ ሕዝባዊ መድረኮችን በብዛትና በጥራት ማዘጋጀት፤

4) የስብሰባ አጀንዳ፣ የዕቅድ አዘገጃጀትና የበጀት አጠቃቀምን ትርጉም ባለው መንገድ በመመልከት፤

በሀገራችን እጅግ የዘቀጠና የወረደ የስብሰባ ብዛት፣ የዕቅድ አዘገጃጀትና የበጀት አጠቃቀም በተለያዩ ሀገራዊ እንቅስቃሴዎች የሚታይ የአደባባይ ምሥጢር በመኾኑ ስብሰባ ለምን? በምን? ስለምን? ከነማን? ጋር የዕቅድ ዝግጅት መቼ? በምን? ምን ለማሳካት? ለምን? ከምን በመነሣት? መለኪያውስ ምንድነው?

የበጀት አጠቃቀም፡ በአለም በኢኮኖሚ መለኪያዎች እጅግ ዝቅተኛ ደረጃ ያለን ኾነንና ከፍተኛውን በጀታችንን በብድርና በእርዳታ የምንሸፍን የድሃ ድሃዎች ኾነን በሌላ በኩል ችግራችን ሰፊና ውስብስብ ኾኖ እንኳንስ በጀት የሚያስመልስ በጀት በእጅጉ የሚያስጨምርና የሚያስፈልገው እንደኾነ እየታወቀ የበጀት አጠቃቀማችን የተዘረከረ፣ የፕሮጀክቶች

አቀራረጽ - አዘገጃጀትና አፈጻጸማችን እጅጉን የተደነባበረና የወረደ፤ ትርጉም የሌላቸው የስብሰባና የፕሮፕጋንዳ ወጪዎቻችን እጅግ ከፍተኛ፤ ይባስ ብሎ በዝቸ የድሃ ድሃ ሀገር በጀት ሲዘጋ ሲል ላለመመለስ የሚደረገው የቀን ከለሊት ወጪ የማውጫ ሩጫና ይህ ኹሉ ተደርጎ አላልቅ ሲል መመለስ ሀገራዊ ውርደትና ትልቅ የአመራር ዝቅጠት በመኾኑ ለዚህ ትኩረት መስጠት አማራጭ የሌለው የመፍትሔ አቅጣጫ ነው።

5) ሚዲያ፣ ባለሙያዎችና ከምሁራን ጋር የሚያገናኝ መስመር በሀገር ደረጃ በመዘርጋት - የተዘረጋውን በማጠናከር፤

በሀገር ኹለንተናዊ እንቅስቃሴዎች ውስጥ የሚደያ አካላት፣ በተለያዩ ዘርፍ የተሰማሩ ባለሙያዎችና በተለያዩ መስክ የሠለጠኑ ምሁራን ስላሉበት ነባራዊ ኹኔታ፣ በሀገር ኹለንተናዊ ነባራዊ ኹኔታ/ዎች ስላላቸው ሀሳብ፣ ስለሚፈልጉትና ስለሚያስፈልጋቸው ነገር ከሚመለከተው አካል ጋር እንደዜጋነታቸው የሚገናኙበት መስመር መዘርጋትና የተዘረጋውንም መስመር የማጠናከሪያ መንገድ ላይ መመካከር፤

6) የመንግሥት አካላት አመራሮችን በማጥራት፤

በመንግሥት አካላት (ሕግ አውጪ፣ ሕግ ተርጓሚና ሕግ ፈጻሚ) ውስጥ ያሉ አመራሮችን ከላይ እስከ ታች ለቦታው ምን ያስፈልጋል? ከሚል ግልጽ መነሻ ለቦታው ይመጥናሉ? እንዴት? በምን? ብሎ ከላይ እስከ ታች መገምገም፤ መገምገሚያው - ነጥብም በዋናነት ቦታው የሚፈልገውና ሀገሪቱ ያለችበት ኹኔታ/ዎች ሊኾኑ ይገባል። በዚህም የማይመጥኑትን ወደ ሚመጥኑበት ቦታ ማሸጋገር - ፈጽሞ ብቁ ያልኾኑትን ያለ ምንም ርህራሄ ማሰናበት የግድ ይላል። ምክንያቱም ስለጥቂቶች ተብሎ ብዙዎች ትላንት የከፈሉት ኹለንተናዊ ዋጋ ሳያንስ ለዛሬና ነገ ትውልድ ላይ ዋጋ እንዲያስከፍሉና አሉታዊ ተጽዕኖ እንዲያሳርፉ እድል መስጠት ሀገርና ትውልድን መግደል ነው።

7) ሀገራችን ምን ላይ እንዳለች እውነተኛ (Real) ምስል በማስቀመጥ፤

ሀገራችን ዕውን በኹለንተናዊ ማሕበራዊ፣ ኢኮኖሚያዊና ፖለቲካዊ መለኪያዎች ከአለም ሀገራት አንጻር ምን ላይ ነች? መኾኗን ማረጋገጫው ምንድነው? ለዚህ የዳረጓት ዐበይት ዋና ዋና ምንጮችን ምንድናቸው? እነዚህን ለመፍታት የሚያስችል ምቹ ኹኔታ/ዎችና ተግዳሮቶች ምንድናቸው? የሚለውን መፈተሽና ከእንቅስቃሴው ነጻ በኾኑ አካላት ማረጋገጥ፤

II. በመካከለኛ ጊዜ

8) የዲሞክራሲና የሰብዓዊ መብት ዕሴቶችን በማዳበር፤

እንደሀገር ለሰብዓዊና ዲሞክራሲያዊ መብቶች በግለሰብ፣ በቡድንና በተቋም ደረጃ መዳበር ወሳኝ የኾኑ የምክንያታዊነት፣ የግልጽነት ባሕል፣ የተጠያቂነት አሰራር፣ የአሳታፊነት ሙሉ ልብና ቅንነት፣ ሀገር በቀል ዕውቀቶችን የሚያዳበር ኹለንተናዊ ተግባራትን በኹለንተናዊ መንገድ ማከናወን፤

9) ከጠላትነት ትርክትና ከትላንት ማዕቀፍ ሹለንተናዊ ቅኝ ግዛት ነጻ በመውጣት፤

በሀገራችን የሥልጣን ፖለቲካ ባሕል ውስጥ ያለውን ነገሮችን ከጠላትነት አንጻር የማየት፤ ጠላት የመፈለግ፤ ችግሮችን ከአውነተኛ መንሥኤዎቻቸው ውስጣዊ ይልቅ አስተዋጽዖ ወደ ሚያደርገው ውጫዊ የማድረግ፤ ራስን ከማጠናከር ባሻገር ሌላውን ከማዳከም ስልት፤ ጠላትነትን የሕልውና መሠረት ከሚያደርግ ትርክት በሹለንተናዊ መንገድ ነጻ ለመውጣት መንቀሳቀስ፤

ዕቅድና አፈጻጸምን ከትላንት አንጻር - ከሞተና ከወደቀ ሥርዓት ጋር ራስን ከማነጻጸር - ዕቅድን መድረስ ከሚገባንና ከምንችለው የነገ ማዕቀፍ ይልቅ ትላንት በተሰራ ሥራ ላይ መሠረት አድርጎ ዕቅድ የማውጣት የሀሳብ ድሃነት ተግባራት በሹለንተናዊ መንገድ በመግለጫዎች፤ በንግግሮችና በጽሑፎች ላይ ከአስተሳሰብና አመለካከት፤ ከአውቀትና ከተግባር አንጻር ነጻ የማድረጊያ እንቅስቃሴን ማዳበር፤

10) ከጥቃቅንና አነስተኛ ሀሳቦች ወደ ዕሳቤ፤ ከርዕዮተ ዓለም ወደ ርዕዮተ ሀገር የሚያሸጋግር ድልድይ በማበጀት፤

ምላሹን ሹለንተናዊ የውስጥና የውጭ ሹኔታዎችን መርምሮ አዋጪ መንገድ ለማስቀመጥ ሰፊ ጊዜ የሚፈልግና እንደድልድይ ቢያንስ እንደሀገር ዕሳቤያችን ምንድነው? መነሻችንስ ከየት ነው? መድረሻችንስ ወዴት ይመስላል? የአለም ነባራዊ ሹኔታ ከኛ አንጻር በምን ሹኔታ ላይ ነው? በዚህ ሂደት እኛ ምን አይነት ሀገር እንሻለን? ለዛስ ምን ያስፈልጋል? ለምንፈልጋት ሀገር ምን አይነት ርዕዮተ ሀገር ያስፈልገናል? ተግዳሮቱ፤ ፈተናዎቹና ምቹ ሹኔታዎቹስ ምን ምን ናቸው? የሚሉ ትርጉም ያላቸው ከጥቃቅንና አነስተኛ ንትርኮችና ትኩረቶች እንደሀገር ወደ ዕሳቤያዊ፤ ሀሳባዊና ተጠይቃዊ የሚያሸጋግሩን ጥያቄዎች ቢያንስ እንደጥያቄ ማንሣት ከማንኛውም ጊዜ በላይ በዚህ ጊዜ ያስፈልጋል።

11) ከሥልጣን ፖለቲካ ወደ ፖለቲካ፤ከገዥነት ወደ መሪያዊነት ለመሸጋገር የቅድመ ዝግጅት ተግባራት በማከናወን፤

በሹለንተናዊ መንገድ ከነበርንበትና ካለንበት ነባራዊ ሹኔታ ወደ ምንፈልገው ለመሻገር ሂደትነቱ እንደተጠበቀ ሽና ሂደቱ የሚፈልገውን ቅድመ ሹኔታዎች የመለየት፤ የማደራጀትና የመቅረፍ ተግባራትን ማከናወን፤

12) የሚድያን እንቅስቃሴ ከእኛነታችን አንጻር በመመልከት፤

በማንኛውም ሹኔታ/ዎች የሚድያዎች አስፈላጊነት ከጥያቄ ውስጥ የሚገባ አይደለም። ሚድያዎች ትላንትም፤ ዛሬም ሽነ ነገ ያስፈልጋሉ። ነገር ግን ከማስፈለግ በዘለለ ትርጉም ወዳለው ምልክታ ስናመጣው በየትኛውም የአመክንዮ መለኪያ ከወሰድነው ሚድያ መሣሪያ (Means) እንጂ ግብ (Goal) አልያም መጨረሻ (End) ሊሾን አይችልም። ስለሾነም ያሉን ሚድያዎች ከሚሰሩት ተግባር፤ መስራት ከሚገባቸውና እኛ ካለንበት አንጻር ትኩረት አድርጎ መመልከት፤

13) ከኃላ ቀርነት ለመላቀቅ በመትጋት፤

ምንም እንኳ እንደሀገር ረዥም ታሪክ ካላቸው ሀገራት መሐከል የምንመደብ ቢኾንም ለፓርቲ ፖለቲካ እንቅስቃሴ ባሕል፤ ለሀሳባዊ የውይይት ባሕል (ልዩና ተቃራኒ ሀሳቦችን የማስተናገድ)፤ የዲሞክራሲያዊ ዕሴት፤ የግልጽነትና ተጠያቂነት፤ የእርቆ አሳቢነት፤ የዕምነት እድገት፤ የተቋማዊነት አስተሳሰብና አመለካከት - - - ባሕል ያላዳበርንና ኃላ ቀር በመኾናችን ከዚህ ሊያወጣን የሚያስችል ተግባራትን ማስቀመጥና በተግባር ማረጋገጥ፤

14) ሀገራዊ ቁጭትን በመፍጠር፤

ሀገራችን የረዥም ጊዜ ታሪክ ካላቸው ቀዳሚ የአለም ሀገራት አንዷ ብትኾንም በብዙ መለኪያዎች ዝቅተኛ ደረጃ ያላትና ስሟ በአሉታዊ መገለጫዎች ተደጋግሞ የሚነሣ በመኾኑ ከመባላችን በላይ በመኾኑ የሚሰማው፤ የሚቆጭና የሚያነባ ትውልድን ለማበራከት ኹለንተናዊ ተግባራትን ማከናወን፤

III. በረዥም ጊዜ

15) ሀገራዊ ማዕቀፍን (National Framework) በማበጀት፤

እንደሀገር በኹለንተናዊ መንገድ ከነበርንበት፤ ካለንበትና ከምንፈልጋት ሀገር አንጻር በመካከለኛ ጊዜ ላይ የተነሡ ጥያቄዎችን መመለስ ምን አይነት ሀገር ነው የምንፈልገው? ኹለንተናዊ ልዩነቶችን መሸከም የሚችል ሀገራዊ ርዕዮችን፤ ሀገራዊ ግባችን (የአጭር፣ የመካከለኛና የረዥም ጊዜ)፤ ሀገራዊ ዓላማችን (ዋናና ዝርዝር)፤ ሀገራዊ ተልዕኳችንስ - - - ምንድነው? ትርጉም ባለው መንገድ ሰፊ፣ ጥልቅ፣ ጥናትና ምርምር ላይ ተመስርቶ ማስቀመጥ፤

16) የትምህርት ሥርዓታችንን በእኛነታችን ላይ የተመሠረተ እና ከአኗኗር ዘይቤያችን ጋር የተሳሰረ በማድረግ፤

እንደሀገር እጅግ ባዕድ፣ በእኛነታችን ላይ ያልተመሰረተና ከአኗኗር ዘይቤያችን ጋር ያለው ትስስሮሽ የላላውን የትምህርት ሥርዓት ከላይ በተራ ቁጥር 15 በሚቀመጠው መልስ ላይ መሠረት የሚያደርግ በእኛነታችን ያለፈ፣ ያለና የምንፈልገውን ማንነት ብሎም ከምንኖረውና መኖር ከምንፈልገው የአኗኗር ዘይቤ ጋር የተገናዘበ የትምህርት ሥርዓት ከላይ እስከ ታች መቅረጽና መዘርጋት፤

17) የሀገራዊ አምዶችን ትርጉም ባለው መንገድ በመጠቀም፤

ለሀገር ግንባታ (Building Nation) እና ሕብረተሰብን ለማነጻጽ (Reshaping Society) በድምሩ ለሀገራዊ ማዕቀፍ (National Framework) የማይቋረጥ ሂደት ወሳኝ አምዶች የኾኑትን ትምህርት፣ ባሕልና ታሪክ ከኹሉ በላይ ተመጋጋቢ በኾነ መንገድ ትኩረት በመስጠት መንቀሳቀስ፤

18) ተቋማዊነትን ታሳቢ ያደረገ ሂደት በመከተል፤

እንደሀገር የሕልውናችን ማስተማመኛ አኹን ባለንበት 21ኛው ክፍለ ዘመን የተቋማዊነት ሂደት ነው። በግለሰቦችም ኾነ በቡድኖች ሕልውና ላይ ያልተመሠረተ ማንም መጣ - ማንም ሄደ የሚኖር፤ የተለያዩ አስተሳሰብና አመለካከትን ማስተናገድና

መሸከም የሚችል፤ ሀገራዊ ማዕቀፍን መነሻውና መዳረሻው ከኹሉ በላይ መሠረቱ የሚያደርግ ተቋማዊነትን በኹለንተናዊ መንገድ ትውልዶችን ታሳቢ ባደረገ መንገድ በእምነት (በአስተሳሰብና አመለካከት) ፣ በአውቀት (ዘመኑ በደረሰባቸው አሰራሮችና በሚጠቀሙባቸው ስልቶችና ስትራቴጂዎች) እና በተግባር ደረጃ በኹለንተናዊ መንገድ መስራት፤

19) የኢትዮጵያውያን አሳቢ ተቋም በማቋቋም፤

እንደሀገር አንቱ የተባሉ ኢትዮጵያውያን ከፍተኛ ባለሙያዎችና ምሁራን ከፍ ባለ ደረጃ በተለያዩ ዘርፎች ውስጥ ያሉ ስለሀገራቸው ኹለንተናዊ ያለፈ፣ ያለና የሚመጣ ሂደት - ማሰብ፣ መመራመር፣ ነባር ዕሳቤዎችን የማዳበርና አዳዲስ ዕሳቤዎችን የማመንጨት - የማስፋት፣ ሀገራዊ የመንፈስ መግባባትን የሚያዳብሩ ተግባራትን የሚያከናውኑበት፤ የኢትዮጵያውያንን የርስ በርስ ዜጋዊ ኹለንተናዊ ሕብረትና አንድነት የሚያጠናክሩ ኹለንተናዊ ተግባራትን የሚሰሩበት ትልቅ ነጻ ተቋም ማቋቋም፤

20) ሕገ መንግሥቱን በማሻሻል፤

የአለምና የሀገራችን ነባራዊ ኹኔታዎች እንደ1980ዎቹ አይደለምና ዘመኑ በደረሰበት፣ አለም ባለችበትና እኛ በምንኖርበትና መኖር በምንፈልግበት ኹለንተናዊ እምነት፣ እውቀትና ተግባር ላይ የተመሠረተ ዘመኑን የሚመጥንና ዘመኑን የዋጀ ሕገ መንግሥት ያስፈልገናል።

ሕገ መንግሥት በማዕቀፍ ደረጃ የሚቀየር፣ የሚለወጥና የሚሻሻል ሀገራዊ ሰነድ በመኾኑ የግድ ችግር ስላለበት ሳይኾን የሰው ልጅ ሂደት በራሱ ግድ ስለሚል መሻሻል ይኖርበታል። ቢያንስ አንድ ሕገ መንግሥት በየትውልዱ (በ25 ዓመታት) አንድ ጊዜ መከለስና መሻሻል ይኖርበታል።

ትውልዶች የማይነጣጠል ግንኙነት ቢኖራቸውም ባሕሪያዊና ጠባያዊ ተመሳሳይነት የያዙ ቢኾንም ልዩነታቸውም ባሕሪያዊና ጠባያዊ በመኾኑ ሕገ መንግሥቱ መታየት ይኖርበታል።

ለአብነት፡- ከጠ/ሚኒስትሩ የቆይታ ጊዜ /ገደብ/ ስለማስቀመጥና ስለተተኪነት፣ ትርጉም /አማርኛና እንግሊዘኛውን ማስተያየት/፣ የምርጫው ሥርዓት ብዝሃነታችንን የማስተናገጃ ሌላ ተጨማሪ አሰራር ስለማስገባት፣ በፌደራልና በክልል /ከባቢያዎ/ አስተዳደር መሐከል ስላለው ግንኙነት፣ በፌዴሬሽንና በፓርላማ መሐከል ሊኖር ስለሚገባው መስተሳስር፣ የምርጫ ቦርድ አባላት አሰያየም፣ ስለተቋማዊነት ሂደት፣ ስለሀገራዊ ማዕቀፍ፣ ስለወሰኖችና ለትርጉም አሻሚ ስለኾኑ አንቀጾች - - - ወዘተ ከብዙ ጥቂቶቹ ናቸው።

ትልቁ ነጥብ ዘመኑ በደረሰበት፣ ሀገራችን ባለችበትና በምንፈልጋት ሀገር ላይ መሠረተ ያደረገ ዘመኑን የሚዋጀ ሕገ-መንግሥት ያስፈልገናል የሚለው ይኾናል።

21) የባሕል ኢንዱስትሪ ልማትን የዕለት ተዕለት እንቅስቃሴዎች ኹሉ ማዕከልና አካል በማድረግ፤

ሥነ - ጽሑፋዊ ጥበቦች (ማህበራዊ፣ ኢኮኖሚያዊ ብሎም ፖለቲካዊ የኾኑ ማንነቶቹ የሚገለጹባቸው ድርሰቶች (ልብ ወለዶችና ኢ ልቦለዶች)፣ ግጥሞች፣ ተውኔቶች፣ ሥነ ቃሎች፣ መነባንቦች - - - ወዘተ)፣ እይታዊ ጥበቦች (የሥዕል፣ የፎቶ ግራፍ፣ የምልክት ሥራዎች፣ የፊልም፣ የድራማ፣ የጭውውት፣ የኪነ - ህንጻ ሥራዎች፣ የፋሽን፣ የዲዛይን፣

- - - ወዘተ)፤ ትዕይንታዊ ጥበቦች (የሙዚቃ፣ የትያትር፣ የውዝዋዜ፣ የጭፈራ፣ ባሕላዊ የሐዘንና የደስታ መገለጫዎች የኾኑ ተግባራት፣ ለመንፈሳዊ አገልግሎት የሚውሉ የሃይማኖት በዓላት መገለጫዎች)፤ የዕደ ጥበብ ሞያ (የእንጨትና የቆዳ ሥራ፣ የሽመና ሥራ ፣ የጌጣ ጌጥ ሥራ - - - ወዘተ) ሥራዎችን ከሀገራዊ ማዕቀፍ፣ ሀገራዊ ርዕይና ሀገራዊ አምዶች (ትምህርት፣ ባህልና ታሪክ) ጋር በዕለት ተዕለት እንቅስቃሴ ውስጥ እንዲስተሳሰርና እንዲዋሃድ መስራት፤

እነዚህ ከተደረጉና በአግባቡ በኹለንተናዊ አቅጣጫ ተገቢው ትኩረትና ምላሽ ካገኙ እርስ በራሳቸው እጅግ ጥብቅ ቁርኝት ያላቸውና የማይነጣጠሉ በርካታ በግለሰብ፣ በቡድንና በተቋማት ደረጃ የሚነሱ የፖለቲካ ምህዳርን ያስፋል፤ ነጻነትን በተቋማዊነት ያስጠብቃል፤ ፍትሕን ለማስፈን ያስችላል፤ ለፍትሃዊ ተጠቃሚነት ምቹ ኹኔታን ያበራክታል፤ መልካም አስተዳደርን በኹለንተናዊ መንገድ ያረጋግጣል፤ ሀገራዊ የመንፈስ መግባባትና የባለቤትነት ስሜትን ያስርጻል። ያሳያል። ያዳብራል። ዜጎች እርስ በራሳቸው በእጅጉ የሚተማመኑ፣ የሚረዳዱ፣ የሚደጋገፉ፣ የሚጠያየቁ፣ የሚተሳሰቡና በማንነታቸው የሚኮሩ ይኾናሉ። በተግባርም ሀገራችን ወደ ላቀና ወደ ተሻለ ደረጃ የሚያደርሳትን መንገድ እንድትይዝ ያደርጋል።

ከላይ የተጠቀሱ 21 ሀገራችንን ከኹለንተናዊ ውድቀት የመታደጊያ ማዕቀፋዊ የመፍትሔ አቅጣጫዎች በራሳቸው በጊዜ ሂደት የሚዳብሩ፣ አቅም ሲያድግ አብረው የሚያድጉ፣ እርስ በራሳቸው የማይቋረጥ ባሕሪያዊና ጠባያዊ ትስስር ያላቸውና ውጤታቸውም ኹለንተናዊ (Multidimensional) መኾኑን በእጅጉ ማስተዋል ያስፈልጋል።

በመኾኑም እንኳን በኹለንተናዊ መንገድ የሚፈልጓትን ሀገር ይቅርና በነጠላ በግለሰብ ደረጃ እንኳ የሚፈልጉትን አይነት ሰው ለመኾን ያለው ውጣ ውረድ እጅግ ከፍተኛ፣ ብዙ ዋጋ የሚያስከፍል፣ ትዕግስትን የሚጠይቅ፣ መውደቅ መነሣት ያለበት፣ እውቀትን፣ እምነትን፣ ጠንክሮ መስራትን፣ ተስፋንና አለማንቀላፋትን ግድ የሚል ነውና እንደሀገር ዜጎች የሚፈልጓትን ሀገር ለማየት ይህን ሂደት ማለፍ የግድ አማራጭ የሌለውና ሊኖረው የማይችል መኾኑንን መረዳት የግድ ይላል። ፈጣሪ ሀገራችን ነጻ ፍቃድን የኹሉ ነገር ማዕከል ወደ ሚያደርግ የዕሳቤ ሂደት ትገባ ዘንድ ይርዳን!

ቸር እንሰንብት!